

**Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89
Gem. Menaldumadeel (Frl.)**

Een Inventariserend Archeologisch
Veldonderzoek

Steekproefrapport 2012-09/09Z

*Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89
Gem. Menaldumadeel (Frl.)
Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*

Een onderzoek in opdracht van Ampleksa
Steekproefrapport 2012-09/09Z
ISSN 1871-269X
auteur: drs. R. Exaltus, senior archeoloog
autorisatie: dr. J. Jelsma, senior archeoloog

De Steekproef werkt volgens de Kwaliteitsnorm
Nederlandse Archeologie 3.2

Foto's en tekeningen zijn gemaakt door de
Steekproef bv, tenzij anders vermeld.

© De Steekproef bv, Zuidhorn, september 2012

Niets uit deze uitgave mag worden
vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt zonder
bronvermelding.

De Steekproef bv aanvaardt geen
aansprakelijkheid voor eventuele schade
voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of
het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

De Steekproef
Archeologisch Onderzoeks- en Adviesbureau
Hogeweg 3, 9801 TG Zuidhorn &
Laan van Chartreuse 174, 3552 EZ Utrecht

<i>telefoon</i>	050 - 5779784
<i>fax</i>	050 - 5779786
<i>internet</i>	www.desteekproef.nl
<i>e-mail</i>	info@desteekproef.nl
<i>kvk</i>	02067214

Inhoud

Samenvatting

1. Inleiding	1
1.1 Aanleiding en doel	1
1.2 Locatie en administratieve gegevens	2
2. Bureauonderzoek	3
2.1 Bronnen	3
2.2 Resultaten bureauonderzoek	4
2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel	6
3. Veldonderzoek	7
3.1 Aanpak	7
3.2 Bodem, reliëf en archeologie	8
4. Conclusies en advies	10

Appendix I: Archeologische periodes

Appendix II: Bekende archeologische waarden

Samenvatting

In opdracht van Ampleksa, vertegenwoordigd door de heer L. van der Weide, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de J.H. van Aismawei te Beetgumermolen. Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van een bedrijfspand met een loods. De oorspronkelijke negentiende eeuwse woning die tegen de zuidrand van het plangebied staat, zal hierin worden geïntegreerd. Het deel van het plangebied waarop gebouwd zal gaan worden, bestaat nu nog uit een braakliggend terrein waarop onlangs een schuur gesloopt is. Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd en een hoge kans op resten uit de periode Romeinse tijd tot de nieuwe tijd. Hierbij moest met name rekening worden gehouden met de aanwezigheid van resten van de historische dorpskern van Beetgumermolen langs de zuidrand van het plangebied.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door wadafzettingen. In een pal ten zuiden van de negentiende eeuwse woning gezette boring zijn in de verstoorte bodem baksteenresten gevonden die mogelijk de restanten betreffen van een woning die hier voorafgaande aan de huidige negentiende eeuwse woning heeft gestaan. Ten noorden van de huidige woning zijn echter geen vergelijkbare resten aangetroffen. Hier zijn slechts wadafzettingen waargenomen die bovenin bestaan uit een door zandlaagjes onderbroken kleipakket. Het booronderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat resten van de historische dorpskern van Beetgumermolen doorlopen binnen het deel van het plangebied waarbinnen graaf- en /of bouwwerkzaamheden gepland zijn.

Gezien het ontbreken van behoudenswaardige archeologische resten in het deel van het plangebied waarbinnen bouwwerkzaamheden gepland zijn, geven de resultaten van het booronderzoek geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Evenmin zijn hier archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming rekening zou moeten worden gehouden.

Figuur 1. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Het plangebied ligt binnen de rode cirkel (Bron: Wolters-Noordhoff, 2004. ANWB b.v. Den Haag 1:25000.).

1. Inleiding

1.1 Aanleiding en doel

In opdracht van Ampleksa, vertegenwoordigd door de heer L. van der Weide, is door De Steekproef bv een terrein onderzocht aan de J.H. van Aismawei 89 te Beetgumermolen (Figuur 1). Het onderzoek was gericht op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden. Aanleiding tot het onderzoek is de voorgenomen uitbreiding van een bedrijfspand met een loods. De oorspronkelijke negentiende eeuwse woning die tegen de zuidrand van het plangebied staat, zal hierin worden geïntegreerd. Het deel van het plangebied waarop gebouwd zal gaan worden, bestaat nu nog uit een braakliggend terrein waarop onlangs een schuur gesloopt is (Figuur 2). Het onderzoek bestaat uit een bureauonderzoek en een veldonderzoek door middel van boringen.

Het doel van het bureauonderzoek is het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel van het gebied aan de hand van beschikbare fysisch geografische, archeologische en historisch geografische informatie. Tijdens het veldonderzoek is dit verwachtingsmodel getoetst.

Het doel van het karterend veldonderzoek is het vaststellen van de mate van gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid hierin van archeologische waarden. Hierbij wordt gekeken naar de bodemopbouw en de mate waarin deze intact is en naar het voorkomen van archeologische indicatoren, zoals bewerkt en verbrand vuursteen, aardewerk, bouw materiaal, bot en houtskool.

Figuur 2. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Het plangebied gezien vanaf het noorden in zuidelijke richting.

1.2 Locatie en administratieve gegevens

Het plangebied ligt aan de oostkant van Beetgumermolen aan de noordkant van de J.H. van Aismawei en bestaat uit een braakliggend terrein waarop onlangs de oorspronkelijke bebouwing (een schuur) gesloopt is. Pal ten zuiden hiervan staat een negentiende eeuwse woning. Deze woning zal binnen de uitbreidingsplannen worden ingepast. De hoogte van het onderzoeksgebied ligt rond 1,2 meter boven NAP.

Tabel 1. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied.

Provincie	Friesland
Gemeente	Menaldumadeel
Plaats	Beetgumermolen
Toponiem	J.H. van Aismawei
Coördinaten hoekpunten	176,635/583,215; 176,651/583,209; 176,625/583,169; 176,642/583,166
Bevoegde overheid	Gemeente Menaldumadeel
Opdrachtgever	Ampleksa
ARCHIS CIS-code	53749
ISSNnr.	1871 - 269X
Steekproef projectcode	2012-09/09Z
Geomorfologische context	Zeeboezemvlakte
NAP hoogte maaiveld	Rond 1,2 m +NAP
maximale diepte onderzoek	3,0 m min maaiveld
Uitvoering van het veldwerk	18-09-11
Beheer en plaats documentatie	De Steekproef bv / Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed (RCE)

2. Bureauonderzoek

2.1 Bronnen

Voor het bureauonderzoek is gebruik gemaakt van de volgende bronnen (Tabel 2).

Tabel 2: Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten.

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Friesland 1:25000*. ANWB bv, Den Haag.

Centraal Archeologisch Archief (CAA) en Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) [ARCHIS].

Exaltus R. P. & G.L.G.A. Kortekaas 2008. Prehistorische branden op Groningse kwelders. In: *Paleo-Aktueel nr 19*. p. 115-124. Groningen 2008.

Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) www.fryslan.nl

Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA) versie 3.2. College voor de Archeologische Kwaliteit (www.sikb.nl).

Schotanus, C. 1664. *Beschrijvinge van de Heerlyckheydt van Frieslandt. Facsimile-uitgave 1978*. De Tille bv Leeuwarden/Theatrum Orbis Terrarum bv Amsterdam.

Stichting voor Bodemkartering, 1978. *Bodemkaart van Nederland 1:50000. Blad 10*. StiBoKa, Wageningen.

Stichting voor Bodemkartering, 1982. *Geomorfologische van Nederland 1:50000. Blad 10*. StiBoKa, Wageningen.

12 Provinciën 2006/2007. *Atlas van Topografische Kaarten. Nederland 1955-1965*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Uitgeverij Nieuwland, 2006. *Grote Historische Topografische Atlas ±1926-1934. Fryslân 1 : 25 000*. Uitgeverij Nieuwland, Tilburg.

Uitgeverij 12 Provinciën, 2005. *Luchtfoto-Atlas Fryslân. Schaal 1:14000*. Uitgeverij 12 Provinciën, Landsmeer.

Versfelt, H.J. & M. Schroor, 2005. *De Atlas van Huguenin: Militair-topografische Kaarten van Noord-Nederland 1819-1829*. Heveskes Uitgevers, Groningen/Veendam.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland deel 2: Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50000*. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1992. *Grote Historische Provincie Atlas 1:25000. Friesland 1853-1856*. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

www.watwaswaar.nl

Www.tresoar.nl

2.2 Resultaten bureauonderzoek

Het plangebied ligt op een zeeboezemvlakte die tweemaal per etmaal onder water liep. Deze zeeboezemvlakte maakte deel uit van de voormalige Middellzee die vanaf de late middeleeuwen geleidelijk is ingepolderd. Ten zuiden van het plangebied ligt een kwelderrug. Kwelderruggen liepen slechts incidenteel onder water en bestaan over het algemeen uit zavelig materiaal. De bodems binnen het plangebied bestaan uit kalkrijke poldervaaggronden (classificatie bodemkaart Mn25A) Het betreft een bodemtype dat is gevormd in reëlf jonge afzettingen die nog niet zijn ontkalkt. In dit geval betreft het een in zware zavel gevormde bodem met grondwatertrap VI (gemiddeld hoogste grondwaterstand tussen 40 en 80 centimeter beneden maaiveld en gemiddeld laagste grondwaterstand beneden 120 centimeter beneden het maaiveld).

Het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) laat zien dat het plangebied binnen het oostelijke deel van monument 15146 ligt. Dit monument betreft de oude dorpskern van Beetgumermolen die uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd stamt. Hierbinnen ligt de waarneming 415897 die een laag met archeologische indicatoren betreft tijden in 2007 door RAAP ten zuiden van plangebied uitgevoerd booronderzoek. Behalve ter plaatse van deze waarneming zijn verder overal binnen dit onderzoeksgebied natuurlijke wad- en kwelderafzettingen waargenomen. Ten oosten van het plangebied is door RAAP en het ADC in respectievelijk 2003 en 2004 booronderzoek gedaan waarbij resten van de Aijmsa State (waarnemingen 58167 en 407284) en resten van een nederzetting uit de late middeleeuwen (waarnemingen 58241, 58167 en 407284) zijn aangetroffen. Deze laatste betreffen met name scherven van kogelpotaardewerk. Het ten noorden van het plangebied gelegen monument 9198 betreft resten van een terp uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen. Ten zuidwesten van het plangebied ligt monument 7723 dat een onbebouwd terprestant vormt dat eveneens uit de Romeinse tijd en de middeleeuwen stamt.

In Figuur 3 is een uitsnede afgebeeld van een kaart uit de atlas van Eekhoff van omstreeks 1850 en een uitsnede uit de topografische kaart uit 1931 (verkend in 1929). Op beide kaarten is ter plaatse van het plangebied bebouwing te zien met dezelfde ligging als de huidige woning die direct aan de J.H. van Aismawei grenst. Deze gegevens komen ook overeen met die op de hier niet afgebeelde kadastrale kaart uit omstreeks 1832. Deze woning dateert waarschijnlijk van het begin van de negentiende eeuw. De overige in de literatuur en bronnen genoemde kaarten geven geen aanvullende informatie over het plangebied.

Figuur 3. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Uitsneden uit de kaart van Eekhof uit omstreeks 1850 (onder) en de topografische kaart uit 1929 (boven).

2.3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

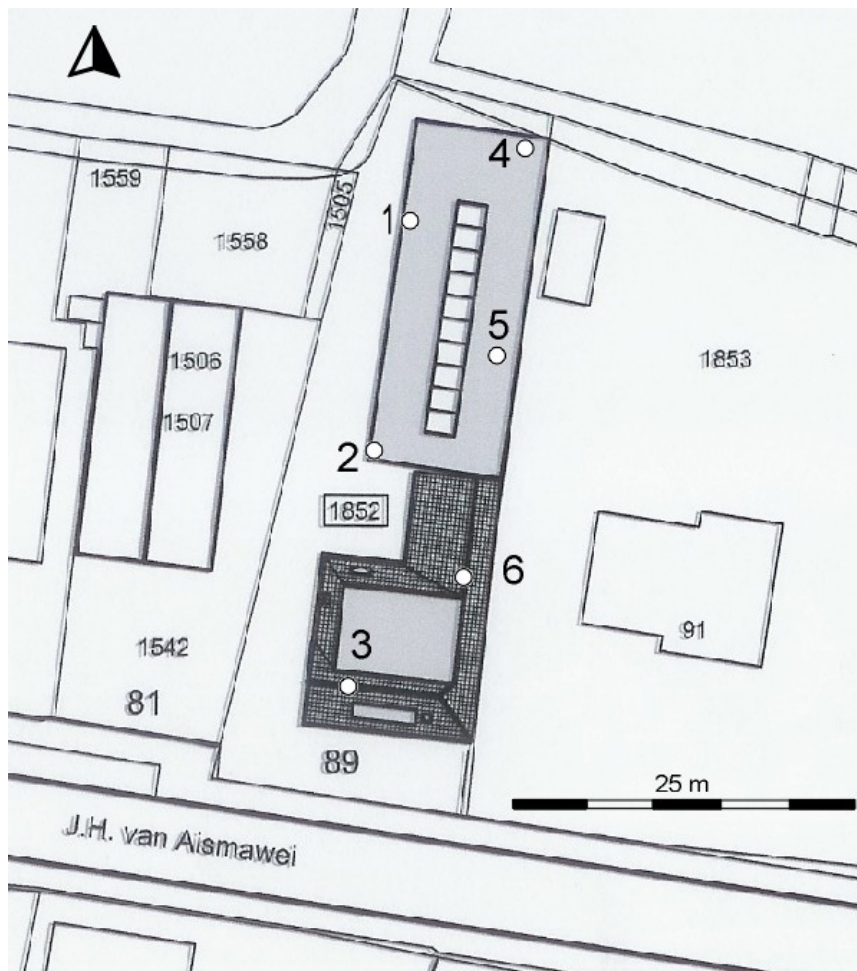
Het onderzoeksterrein ligt volgens de Friese Archeologische MonumentenKaart Extra (FAMKE) in een zone waarvoor geen onderzoeksverplichting geldt voor resten uit de steentijd tot en met de bronstijd. Deze zijn hier, gezien de relatief recente wordingsgeschiedenis van het landschap, naar verwachting niet aanwezig. Wel geldt hier dat gestreefd dient te worden naar behoud van archeologische waarden. Dit advies betreft de resten van de historische dorpskern (monument 15146). De provincie raadt af om in deze gebieden ingrepen te verrichten die het bodemarchief kunnen schaden. Soms hebben deze terreinen nu reeds een bestemming waarbij het oprichten van bouwwerken is toegestaan, zoals bijvoorbeeld een woonbestemming. In deze gevallen adviseert de provincie voor ingrepen van minder dan 50 vierkante meter geen consequenties te verbinden aan de aanduiding 'streven naar behoud'. Mochten er bij het realiseren van deze kleine plannen bodemvondsten worden gedaan, dan dienen die gemeld te worden bij de provinciaal archeoloog. Buiten de monumenten geldt hier de verplichting tot het uitvoeren van *karterend onderzoek 1* voor resten uit de periode ijzertijd tot middeleeuwen. De provincie beveelt aan om bij ingrepen van meer dan 500 vierkante meter een karterend archeologisch onderzoek uit te laten voeren van minimaal zes boringen per hectare, met een minimum van zes boringen per plan, waarbij duidelijk wordt of er vindplaatsen in het plangebied aanwezig zijn.

3. Veldonderzoek

3.1 Aanpak

De boorpunten zijn in twee parallel aan elkaar gelegen raaien geplaatst met ongeveer tien meter afstand tussen de boorraaien. De afstand tussen de boringen beslaat steeds ongeveer vijftien meter. De raaien zijn zo geplaatst dat deze over de geplande bebouwing lopen. Eén boring staat ten zuiden van de negentiende eeuwse woning die langs de zuidrand van het plangebied ligt. Voor het booronderzoek is gebruik gemaakt van een guts met een diameter van drie centimeter. De boringen zijn doorgezet tot een diepte van minimaal twee en maximaal drie meter beneden het maaiveld.

De ligging van de boorpunten is afgebeeld in Figuur 4. De resultaten van de boringen zijn weergegeven in de boorprofielen in Figuur 5.

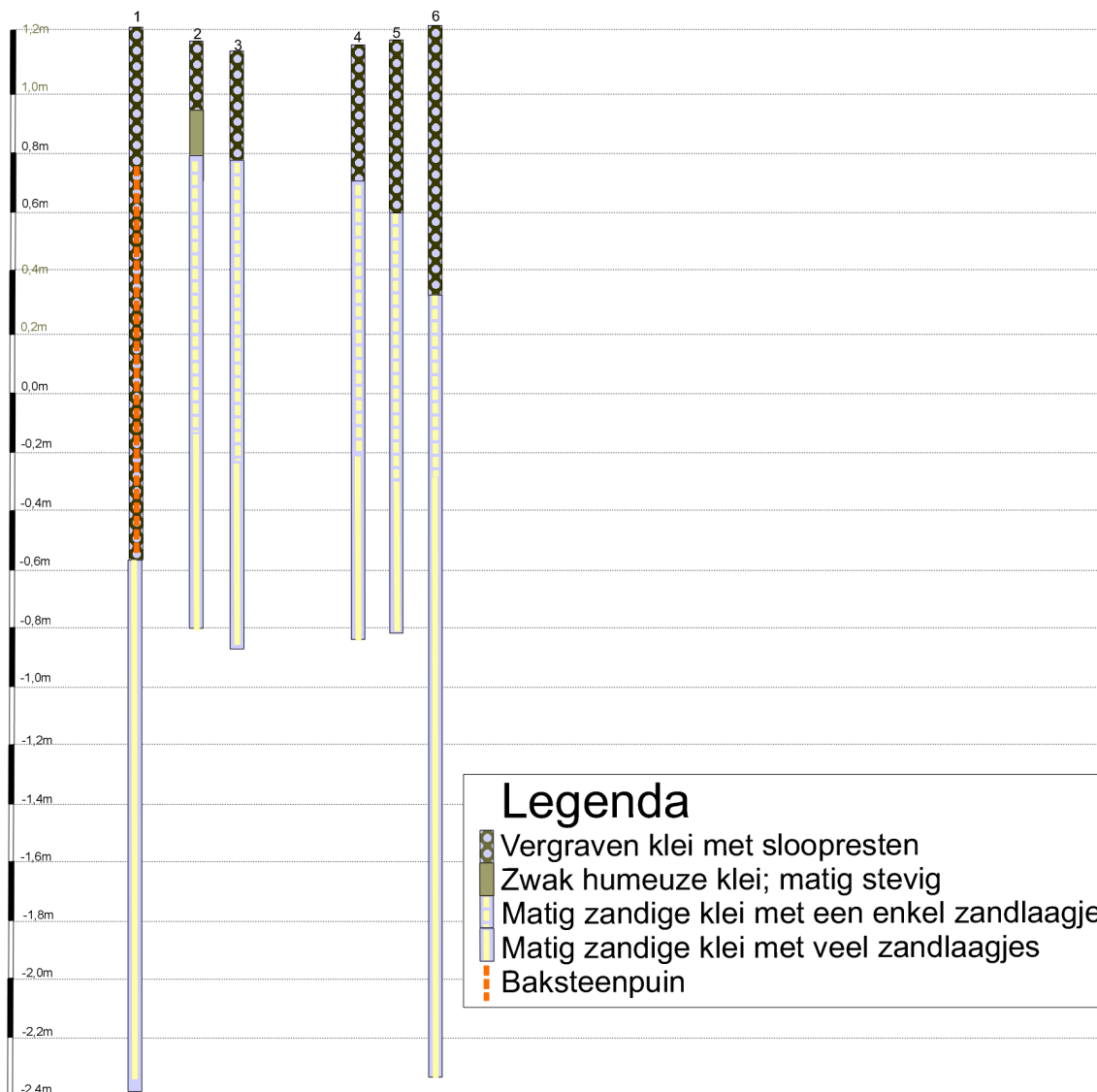

Figuur 4. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Boorpuntenkaart. De genummerde punten geven de uitgevoerde boringen weer. [Bron: Tekening Ampleksa.]

3.2 Bodem, reliëf en archeologie

De hoogte van het maaiveld in het plangebied ligt rond 1,2 meter boven NAP.

Onderin de boringen bevond zich ongeoxideerde blauwgrijze klei met daarin talrijke dunne zandlaagjes. Dit gelaagde kleipakket is zwak schelphoudend en is waarschijnlijk ontstaan in een waddenmilieu. In de tot drie meter beneden het maaiveld geplaatste boringen 1 en 6 loopt dit pakket door tot minimaal drie meter beneden het maaiveld. Rond een diepte van 0,2 meter beneden NAP is een pakket matig slappe, ongeoxideerde kleilaagjes aangetroffen waarin slechts sporadisch dunne zandlaagjes voorkomen. De dikte van dit pakket bedraagt maximaal een meter. Boven deze natuurlijke wadafzettingen is in boring 2 een enkele decimeters dik pakket zwak humeuze, matig stevige klei waargenomen. Het lijkt om lage kwelderafzettingen te gaan die oorspronkelijk de onderkant van de bouwvoor heeft gevormd. Deze bouwvoor is op alle boorpunten verdwenen. Hiervoor in de plaats is in de boringen 3 tot en met 6 een vergraven kleipakket gevonden waarin sloopresten voorkomen zoals fragmenten vensterglas en relatief moderne metaalresten. Dit pakket is vrijwel zeker ontstaan tijdens de sloop van de schuur die hier tot voor kort nog stond. In de ten zuiden van de in het plangebied aanwezige negentiende eeuwse woning gezette boring 1, bevond zich tot een diepte van 175 centimeter beneden het maaiveld geroerde klei met daarin brokjes mortel en baksteenpuin. Het lijkt hier te gaan om een pakket dat is ontstaan tijdens de sloop van een woning die hier voorafgaande aan de huidige negentiende eeuwse woning gestaan heeft. Resten van deze oudere voorganger zijn niet gevonden binnen het deel van het plangebied waarin graaf- en bouwwerkzaamheden gepland zijn.

Figuur 5. Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89. Weergave van de resultaten van het booronderzoek in de vorm van boorprofielen.

4. Conclusies en Advies

In het gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel is uitgegaan van een lage kans op resten uit de periode steentijd tot en met de bronstijd en een hoge kans op resten uit de periode Romeinse tijd tot de nieuwe tijd. Hierbij moest met name rekening worden gehouden met de aanwezigheid van resten van de historische dorpskern van Beetgumermolen langs de zuidrand van het plangebied.

In het plangebied zal een uitbreiding van een bedrijfspand met loods plaatsvinden. De oorspronkelijke negentiende eeuwse woning die tegen de zuidrand van het plangebied staat, zal hierin worden geïntegreerd.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem in het plangebied gekenmerkt wordt door wadafzettingen. In een pal ten zuiden van de negentiende eeuwse woning gezette boring zijn in de verstoorde bodem baksteenresten gevonden die mogelijk de restanten betreffen van een woning die hier voorafgaande aan de huidige negentiende eeuwse woning heeft gestaan. Ten noorden van de huidige woning zijn echter geen vergelijkbare resten aangetroffen. Hier zijn slechts wadafzettingen waargenomen die bovenin bestaan uit een door zandlaagjes onderbroken kleipakket. Het booronderzoek heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat resten van de historische dorpskern van Beetgumermolen doorlopen binnen het deel van het plangebied waarbinnen graaf- en /of bouwwerkzaamheden gepland zijn.

Gezien het ontbreken van behoudenswaardige archeologische resten in het deel van het plangebied waarbinnen bouwwerkzaamheden gepland zijn, geven de resultaten van het booronderzoek geen aanleiding om archeologisch vervolgonderzoek te adviseren. Evenmin zijn hier archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming rekening zou moeten worden gehouden.

Wij wijzen er verder op dat in alle gevallen geldt dat indien archeologische materialen en/of sporen aangetroffen worden, deze gemeld dienen te worden bij de provinciaal archeoloog dr. G. de Langen (tel: 058-2925487) en bij de gemeente Menaldumadeel conform Monumentenwet 1988, laatste wijziging van 1 september 2007, paragraaf 7, artikel 53 en verder.

Appendix I

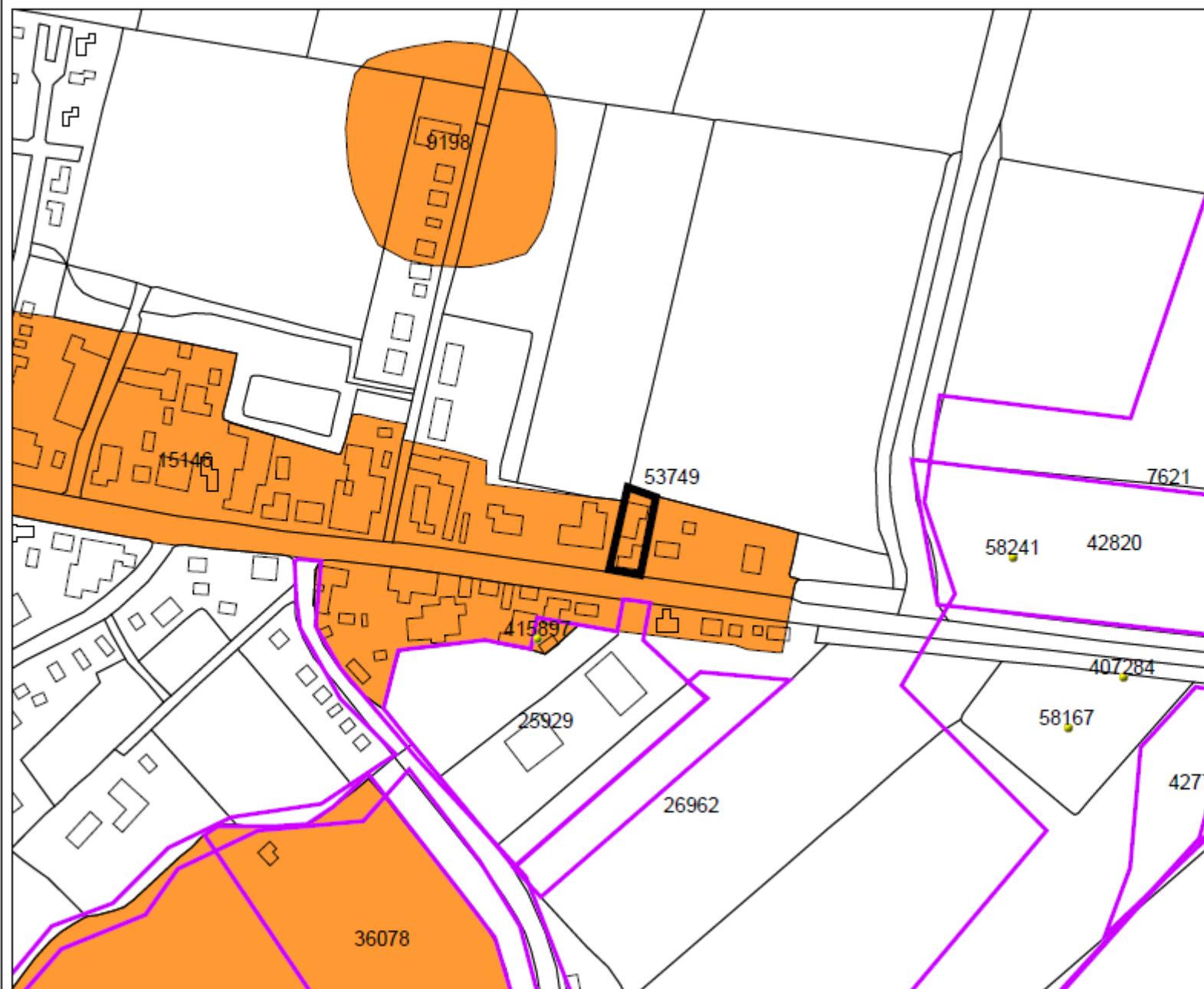
Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89 Archeologische periodes

<i>paleolithicum:</i>	<i>tot 8.800 vC</i>	<i>ijzertijd:</i>	<i>800 - 12 vC</i>
paleolithicum vroeg:	tot 300.000 BP	ijzertijd vroeg:	800 - 500 vC
paleolithicum midden:	300.000 - 35.000 BP	ijzertijd midden:	500 - 250 vC
paleolithicum laat:	35.000 BP - 8.800 vC	ijzertijd laat:	250 - 12 vC
paleolithicum laat A:	35.000 - 18.000 BP		
paleolithicum laat B:	18.000 BP - 8.800 vC	<i>Romeinse tijd:</i>	<i>12 vC - 450 nC</i>
		Romeinse tijd vroeg:	12 vC - 70 nC
<i>mesolithicum:</i>	<i>8.800 - 4.900 vC</i>	Romeinse tijd vroeg A:	12 vC - 25 nC
mesolithicum vroeg:	8.800 - 7.100 vC	Romeinse tijd vroeg B:	25 - 70 nC
mesolithicum midden:	7.100 - 6.450 vC	Romeinse tijd midden:	70 - 270 nC
mesolithicum laat:	6.450 - 4.900 vC	Romeinse tijd midden A:	70 - 150 nC
		Romeinse tijd midden B:	150 - 270 nC
<i>neolithicum:</i>	<i>5.300 - 2.000 vC</i>	Romeinse tijd laat:	270 - 450 nC
neolithicum vroeg:	5.300 - 4.200 vC	Romeinse tijd laat A:	270 - 350 nC
neolithicum vroeg A:	5.300 - 4.900 vC	Romeinse tijd laat B:	350 - 450 nC
neolithicum vroeg B:	4.900 - 4.200 vC		
neolithicum midden:	4.200 - 2.850 vC	<i>middeleeuwen:</i>	<i>450 - 1.500 nC</i>
neolithicum midden A:	4.200 - 3.400 vC	middeleeuwen vroeg:	450 - 1.050 nC
neolithicum midden B:	3.400 - 2.850 vC	middeleeuwen vroeg A:	450 - 525 nC
neolithicum laat:	2.850 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg B:	525 - 725 nC
neolithicum laat A:	2.850 - 2.450 vC	middeleeuwen vroeg C:	725 - 900 nC
neolithicum laat B:	2.450 - 2.000 vC	middeleeuwen vroeg D:	900 - 1.050 nC
		middeleeuwen laat:	1.050 - 1.500 nC
<i>bronstijd:</i>	<i>2.000 - 800 vC</i>	middeleeuwen laat A:	1.050 - 1.250 nC
bronstijd vroeg:	2.000 - 1.800 vC	middeleeuwen laat B:	1.250 - 1.500 nC
bronstijd midden:	1.800 - 1.100 vC		
bronstijd midden A:	1.800 - 1.500 vC	<i>nieuwe tijd:</i>	<i>1.500 - heden</i>
bronstijd midden B:	1.500 - 1.100 vC	nieuwe tijd A:	1.500 - 1.650 nC
bronstijd laat:	1.100 - 800 vC	nieuwe tijd B:	1.650 - 1.850 nC
		nieuwe tijd C:	1.850 - heden

Appendix II - Beetgumermolen, J.H. van Aismawei 89

Bekende archeologische waarden

176967 / 583485

Legenda

- VONDSTMELDINGEN
- WAARNEMINGEN
- ONDERZOEKSMELDINGEN
- HUIZEN
- TOP 10 ((c)TDN)
- PLAATSNAMEN
- PLANGEBIED
- MONUMENTEN**
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

176289 / 582931